

Hantverk förr och nu

Korgflätning i teori och praktik

Häftet i serien behandlar:

Bronsgjutning

Engelska glosor rörande äldre Husbyggnation

Garvning

Hornbearbetning

Keramik

Korgflätning

Musikinstrument

Skotillverkning

Författare: Sten Hansson och Anders Karlsson

Grafisk form & produktion: Danny Bengtsson

© Bilder: Fotevikens Museums Bildarkiv

© Fotevikens Museum 2011

Korgflätning

HISTORIA

Korgflätning är ett av världens äldsta hantverk, äldre än både krukmakeri och vävning. I Mellan Östern har rester påträffats efter korgarbeten daterade till omkring 10 000 f. Kr. I Afrika har man påträffat krukskärvor med korgavtryck som gått så långt tillbaka som till 8000 f. Kr. En del av de berömda dödahavsrollarna från 200-talet e. Kr, hittades i flätade korgar.

Korgar har framförallt använts till att bära och förvara saker i, även om de hade andra användningsområden, exempelvis har vagnar och sköldar tillverkats med hjälp av korgflätningsteknik. I många länder har korgar spelat en viktig roll i riter och religiösa

föreställningar, vilket medförde att korgmakaren var högt respekterad. Det finns exempel från indianstammar där korgmakarens skicklighet påverkade hans eller hennes ställning i stammen.

Den moderna tidens utveckling av material som till exempel plast och kartong, har ersatt korgen. Detta har resulterat i att korgmakaren har förlorat sin aktade ställning. Längre har korgmakeriet betraktats som en kvarleva från en svunnen tid, nu svänger pendeln tillbaka. Detta kan vara en följd i ett större miljömedvetande eftersom ur miljösynpunkt är en behållare tillverkad i nedbrytbart material att föredra.

MATERIAL

Verktyg som används under arbetets gång: kniv, sekator, syl och bankjärn.

I april (tjälffritt) kan man sätta pilkvistar (fjolärsskott), cirka 30 cm långa. Kvistarna skall planteras 15 till 20 cm djupt, plantavstånd 30 cm och med ett radavstånd på 50 cm. Håll odlingen fri från ogräs.

Skörda årsskotten i november/december och sortera dem efter tjocklek, lämplig tjocklek vid basen är fyra till åtta millimeter och minst 70-80 cm i längd. Häng därefter upp buntarna i ett mörkt och svalt utrymme för torkning i några månader. Snabbtorkning i rumstemperatur tar cirka en månad.

Pilvidjorna läggs i blöt en vecka innan användning. Observera att det är viktigt att hålla pilet fuktigt. Spreja arbetsmaterialet under arbetets gång och ha gärna kvistarna stående i vatten. Under natten sveps vidjorna i fuktig duk.

Använd det tjockaste pilet till bottenstakar och det näst tjockaste till sidstakar. Medeltjocka kvistar används till förstärkningsflätning och det tunnaste till sidoflätning.

BOTTEN

Klipp sex stycken bottenstakar som är fem centimeter längre än bottendiametern. Följ den naturliga böjningen och gör hål med en kniv mitt i tre av dem. Trä sedan de tre andra bottenstakarna genom hålen (bild 1). Du har nu ett symmetriskt bottenkryss som

skall vara kupat uppåt. Till stora korgar användes åtta stycken bottenstakar och 32 sidostakar.

Bottenkrysset läses med kryssflätning. Håll botten sidan mot dig, stick toppen på två medeltjocka kvistar över det vänstra krysset, lägg topparna nedåt och håll dem under pek fingret. Tummen är nu placerad mitt på kryssets ovansida. Tag den ena vidjan under krysset till höger och fram igen (bild 2). Tag sedan den andra vidjan och lägg den över krysset åt höger och vik den bakom krysset.

Nu måste du byta handgrepp – fixera vidjornas ändrar med

höger hand och vänd korset ett kvarts varv motsols. Gå tillbaka till ursprungsgreppet med väster hand. Den vänstra vidjan skall nu hänga rakt ned, den högra läggs över det högra korset. Vidjorna bildar nu ett upp och nedvänt U. Den vänstra vidjan viks till höger och läggs bakom det högra krysset. Skifta handgrepp igen, vrid ett kvarts varv åt höger, vik den högra vidjan över höger kryss. Du har nu åter ett upp och nedvänt U.

Upprepa denna manöver tills du har dubbla vidjor både över och under varje skänkel (bild 3). Nu skall korset bli tolv pinnar i jämn solfjäderform. Ta en av vidjorna och fläta över den andra vidjan under den samma av de tolv bottenpinnarna (bild 4).

Upprepa detta tills du är cirka fem centimeter från bottenpinnarnas kant. Böj bottenpinnarna något under arbetets gång (bild 5). Tänk hela tiden på bottenens kupighet.

Vid all skarvning under flätningens gång, skarvas rotända mot rotända och toppända mot toppända. Skarvningen skall överlappa

minst en bottenstake. I toppändarna skärs den allra tunnaste delen bort. Botten avslutas med, avslutningen sker genom att toppen stoppas in bakom föregående varv. Slutligen skärs bottenstakarna av tätt intill flätningen (bild. 6).

UPPSTAKNING

Snedskär genom att hålla knivbladet mellan tumme och pekfinger. Kniv och tumme hålls stilla med armen mot kroppen, därefter drar man armen med vidjan bakåt.

Snedskär 23 tjocka sidstakar i tjockändan på insidan av pilens naturliga böjning. Lägg botten med den kupade konvexa sidan nedåt, stick in sidstakarna med den snedskurna sidan uppåt, vilket ger en konformig korg, en på varje sida om bottenstaken så långt in som möjligt (bild 7-8). Vänd botten med den konvexa sidan uppåt, sätt en knivspets på en sidostake nära bottenkanten och håll emot med den, medan du med andra handen böjer upp sidostaken. När alla sidostakar är uppböjda, knyt ihop topparna med ett snöre (bild 9-10).

KIMMEN

Lägg korgen på sidan och börja kimmerna med fyra lika långa medeltjocka vidjor. Stick toppändarna till vänster om en sidstake. Tag den första (vänstra) vidjan, lägg den bakom första sidstaken till höger. Tag den andra och lägg den framför den första, sedan bakom andra sidstaken, tredje framför första och andra bakom den tredje, fjärde framför den första, andra och tredje sedan bakom fjärde (bild. 11).

Därefter under resten av första varvet, ta den vänstra vidjan förbi tre sidstakar och bakom den fjärde. Se till att trycka ned vidjorna ordentligt så att korgen blir tät, se även till att sidstakarna får en jämn indelning. Då första varvet är klart lämnar man en vidja mellan den vänstra sidstaken och bottenstaken. Vänta med att

skära av. Fortsätt med tre vidjor, från vänster till höger, framför två sidstakar sedan bakom en sidstake (bild 12). Kontrollera under flätningens gång sidstakarnas vinkel så att slutningen blir jämn.

Avsluta kimmningen med toppändarna. Banka lätt mellan stakarna med ett bankjärn så att korgen blir tät. Detta bör göras med jämna mellanrum under hela flätningen.

SIDAN

Till sidan använder man de tunnaste vidjorna. Avser man att ha ett bygelhandtag på korgen, flätas två motstående korta grövre vidjor in som sedan tas bort då bygeln skall tillverkas.

Sidoflätning kan göras med samma teknik som kimmningen. En annan metod är spiralflätning. Lägg rotändan av en vidja mot insidan av en sidstake och fläta en framför och en bakom åt höger runt korgen tills pilen vilar mot sin egen rotända. Det som blir kvar lämnas på utsidan. Upprepa med nästa vidja, flytta dock ett steg åt höger så att skarven hela tiden förskjuts. Avsluta med tunn ände.

Vid flätning med två lika långa vidjor börjar man med en vidja, fläta bakom en sedan framför en och åter bakom en och så

vidare. Börja med nästa när halva vidjan är flätad. Fläta sedan båda tillsammans. Skarva tjockända mot tunnända.

Lägg en vidjas tjockända bakom ett stag, framför nästa, bakom det tredje och framför nästa. Nästa vidja börjar sedan bakom staget till vänster om det, där första vidjan sticker ut. Fortsätt likadant varvet runt tills en vidja sticker ut bakom varje stag. Vidjorna pekar nu åt höger. När varvet är fullbordat spelar det ingen roll var man sedan fortsätter nästa varv. Fortsätt sedan med varje vidja framför – bakom – framför. Ta hela tiden vidjan till vänster om den flätade. Vid skarvning läggs tunnända mot tunnända.

KANTEN

Kanten flätas av sidstakarna. Om korgen torkat så fukta kantstakarna. Vik en sidstake utåt genom att sätta tumnageln på sidstaken i korgkanten, vik den åt höger förbi nästa sidstake sedan bakom nästa (bild 13-14). Upprepa detta moment en gång till. Snedskär den vikta sidstaken cirka 1,5 centimeter efter en sidstake. Under denna första sidstake lägger man en syl eller kraftig markör, så

att man har ett hål att trä den sista vidjan igenom när ett varv är färdigt. Tag därefter ut markören och trä vidjan genom hålet och banka skarven så att vidjan låses.

Kanten kan också avslutas med lite grövre vidjor. Stick tjockändan på en vidja bakom ett stag, framför tre och bakom nästa. Upprepa detta i ett eller två varv. Avslutningen görs med toppändar. Vidjorna låses genom att man med en syl sårar några vidjor ned och sticker där från insidan in toppändan och drar åt. Vill man vara säker på att låsningen skall hålla, trä den en gång till men då från utsidan. Klipp av stagen jäms med korgkanten (bild 15).

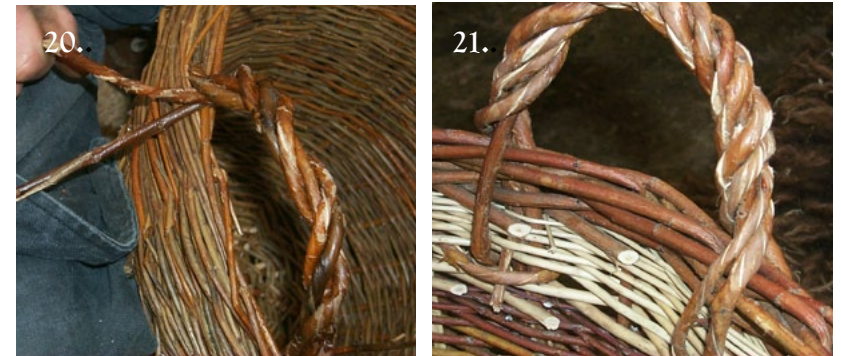
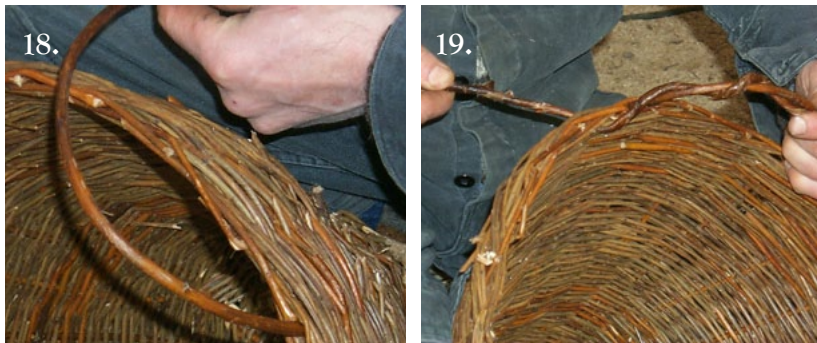

Till sidoflätningen går det även att använda kluvna vidjor. Med en kniv görs ett snitt mitt i grovändan. Håll vidjan mellan knäna, sätt tummarna i snittet och bänd försiktigt nedåt eller använd ett specialverktyg (bild 16-17). Det är viktigt att hålla sig mitt i vidjan hela tiden.

ÖRONHANDTAG

Med två kraftiga, spetsade vidjor gör man två byglar, en på varje sida om korgen. Försök att få ändarna långt ned i korgen (bild 18). Trä ned tjockändan på en lång mjukgjord vidja utanför bygeln och vira den runt medsols till andra änden av bygeln. En vidja mjukgörs genom att man trampar på rotändan med vänster klack och fattar med vänster hand så långt ned som möjligt. Fatta med höger hand strax ovanför och snurra vidjan kraftigt och flytta successivt händerna

uppåt (bild 19). Trä den sedan igenom inifrån några vidjor ned och ut. Vira tillbaka och lås den. Upprepa momentet med en vidja från andra hållet (bild 20-21). Oftast får man fortsätta med flera vidjor på samma sätt för att få ett jämt och stabilt handtag.

BYGELHANDTAG

I början på sidoflätningen flätas två motstående korta grövre vidjor in. Då kanten är klar tas dessa bort. Två långa vidjor spetsas i den grövre ändan och sticks ned i hålet efter de två borttagna stakarna (bild 22). Toppändarna sticks ned bredvid motstående vidjas tjock-

ände och avpassas så att de båda byglarna blir lika stora. Därefter tar man åtta ganska smala vidjor, vilka mjukgjorts lätt för att de inte skall knäckas då man snurrar dem runt de två vidjorna som utgör bygelns stomme (bild 23). Fyra vidjor sticks med tjockändan ned till vänster om stommen på båda sidorna. Sno de fyra vidjorna i högervarv runt stommen, om det inte blir tätt så kan man fläta in fler vidjor (bild 24).

Avslutningen kan göras på två sätt. Antingen träs ändarna från utsidan genom korgsidan, cirka sju till åtta vidjor ned till vänster

om handtaget. Vidjorna dras rakt upp till vänster om handtaget. Därefter dras de över till höger på utsidan och ned på insidan där man går den och låser vidjorna till vänster om handtaget. Dra sedan ändarna under de första vidjorna som drogs genom korgsidan. Trä ändarna genom korgen och klipp av.

På det andra sättet viras ändarna ned till korgkanten till vänster om handtaget, dras diagonalt ned på utsidan och träs igenom korgsidan cirka sju till åtta vidjor ned, sedan snett uppåt upp på bygelns undersida.

Det hela fästes med en väl mjukgjord vidja som sticks ned intill bygelns, dras upp en bit på bygelns undersida och hålls fast med tummen medan man virar vidjan runt bygelns i täta varv uppifrån och ned. Man dar hela tiden åt hårt och låser slutligen vidjan i ett hål, som vidgats med en syl, i bygelns underkant.

BOTTENKANT

Är botten kupad åt fel håll så går det att göra en bottenkant. Spetsade stag sticks in i botten och bockas. Sedan görs en kimmning – man börjar med en tunn ände, skarvar tjockt mot tjockt och avslutar åter med en tunn ände. Avslutningen görs som ovankanten på korgen.

Litteratur: Fläta korgar – Barratt O. Elton. 1993.

Flet med pil – S. H. Madsen. 1994.

Skrevet av Sten Hansson. Omarbetad version: Anders Karlsson.

Bilder: Fotevikens Museums bildarkiv.

© Fotevikens Museum.

Fotevikens museum är en kulturhistorisk satsning i Vellinge Kommun. Verksamheten bedrivs i form av en stiftelse. Huvudämne är marinarkeologisk forskning samt experimentell arkeologi inom hantverk, hus- och båtbygge med koncentration på vikinga- och medeltid.

Vikingastaden vid Foteviken är en mötesplats för vikingar från hela Europa. Det ligger vid stranden på halvön Hammarsnäs, längst ner på Sveriges sydvästra spets. Miljöerna innanför ringvallen består av hus från sen vikingatid. Här möter man smeden, husmor, garvaren, båt- och husbyggaren, keramikern, träsnidaren och bronsgjutaren. I vävstugan är man i full gång med att bearbeta den egna ullen med kardning, tovning, spinning, färgning och vävning.

Vikingastaden är en stor del av Fotevikens Museums pedagogiska och levandegörande kulturhistoriesatsning.

Den utåtriktade verksamheten vänder sig både mot skolorna och de besökande turisterna.

Genom vikingastadens miljöer och hantverksproduktion kan såväl barn som vuxna få ta del av livet i ett samhälle från sen vikingatid. En omfattande IT-verksamhet med produktion av CD-rom, video, hemsidor och trycksaker visar på museets framsynthet när det gäller spridande av kulturhistorisk information med hjälp av ny teknik.

På Fotevikens museum läggs stor vikt vid att bevara och åter skapa hantverket från medel- och vikingatiden.

I form av kurser behandlas olika tekniker som bronsgjutning, garvning, keramiktillverkning, läderarbeten, korgflätning m.m. Utlärandet baseras på gamla beprövade metoder.

Detta häfte är en del i en serie som beskriver olika hantverk. Det kan också fungera som en praktisk handledning.

museum@foteviken.se

Här kan du boka guidningar och få offerter på olika arrangemang, beställa broschyrer etc.

Fotevikens Museum

Fotevikens Museum
Museivägen 24, 23691 Höllviken

Tel: +46(0)40-330807

Fax: +46(0)40-330819

museum@foteviken.se

www.foteviken.se

AmaProf

Europeiska jordbruksfonden för
landsbygdsutveckling: Europa
investerar i landsbygdsområden